



## **HÜSN Ü AŞK MESNEVİSİNDEN HAREKETLE ŞEYH GÂLİB'İN POETİKASI ÜZERİNE BAZI DÜŞÜNCELER\***

*Bülent ŞİĞVA\*\**

### **ÖZET**

Divan şairleri eserlerinin mukaddime kısımlarında veya eserlerinin farklı bölümlerinde şiir nedir, şair kimdir, şiir nasıl olmalıdır şeklindeki sorulara cevap veren bölümler şairlerin şiir hakkındaki poetikalarını oluşturur. Şairin şiir dünyasına girebilmek için bu kısımların iyi tespit edilip üzerinde durulması gerekir. Bu nedenle bu makalede şiir poetikasının tanımı üzerinde kısaca duruldu ve Hüsn ü Aşk adlı mesnevisinden hareketle Şeyh Gâlib'in şiir, sanat ve şair hakkındaki düşünceleri ortaya koyulmaya çalışıldı. Bir bakıma Şeyh Gâlib'in poetikası üzerine bazı tespitlerde bulunuldu. Bir şairin şiir anlayışının, yine o kişinin eserinde en güzel şekilde tezahür edeceği düşüncesinden yola çıkılarak bu yol tercih edildi.

Divanında Mevlânâ'ya olan sevgisini dile getiren Şeyh Gâlib'in Hüsn ü Aşk mesnevisinde de Mevlânâ'nın ve Mesnevisi'nin etkisi görülmektedir. Şeyh Gâlib'in şiir anlayışının oluşmasında Mevlânâ ve Mesnevisi önemli bir rol oynamıştır. Şeyh Gâlib'in poetikası üzerine etki yapan diğer bir unsur da Sebki Hindî akımıdır. Şiirde mananın ön planda olması gerektiğini vurgulayan, anlamı derin ve karmaşık bir yapıda sunan, soyut anlatımlar sergileyen Sebki Hindî akımı temsilcileri gibi Şeyh Gâlib de bu tür bir yol izlemiştir. Şeyh Gâlib, eserlerinde Sebki Hindî akımının özelliklerini yansıtmıştır. İşte bu makalede Mevlânâ ve Sebki Hindî akımının Şeyh Gâlib'in şiir anlayışının oluşmasına nasıl bir etkide buldukları beyitler ve beyitlerin düz yazı şekilleriyle verilmeye gayret edildi.

**Anahtar Kelimeler:** Hüsn ü Aşk, Şeyh Gâlib, şiir, şair, poetika.

### **SOME THOUGHTS ABOUT THE POETIC OF SEYH GALIB WITH REFERENCE TO HUSN U AŞK MASNAVI**

### **ABSTRACT**

In the introduction or different parts of their works Divan poets answer some questions such as what is poetry, who is poet, how a poem should be and these parts form the poets' poetics about poems. These parts should be determined and understood well in order to enter

\*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

\*\* Yrd. Doç. Dr. Erzincan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, El-mek: bulent\_25\_24@hotmail.com



poet's world of poems. Therefore; in this article the definition of poetics was shortly studied and Şeyh Galib's thoughts about poetry, art and poet were tried to be revealed. In some ways, some determinations were made over the poetic of Şeyh Galib. This way was preferred considering that a poet's understanding of poetry appears best in that person's work.

In the Divan of Şeyh Galib that expresses the love to Mevlana is seen the effect of Mevlana and his Masnavi in his Hüsn ü Aşk Masnavi. Mevlana and his Masnavi played important role in the development of Şeyh Galib's understanding of poetry. Another factor that affects on the poetic of Şeyh Galib is the movement of Sebk-i Hindi. Like the representatives of Sebk-i Hindi movement who emphasize that the meaning is at the forefront in poetry, present the meaning in deep and complex, display abstract expressions, Şeyh Galib also follows this kind of way. In his works Şeyh Galib represents the characteristics of Sebk-i Hindi movement. In this article, how Mevlana and Sebk-i Hindi movement affects the development of Şeyh Galib's understanding poetry was tried to show by couplets and couplets's forms of prose.

**Key Words:** Hüsn ü Aşk, Şeyh Galib, poetry, poet, poetic.

“Şiir nedir? Şiir nasıl olmalıdır? Şair kimdir?” gibi sorular her zaman sorulagelmiştir. Buna karşın bunlara her zaman efradını cami ağıyarını mani bir cevap verilememiştir. Orhan Okay, poetikayı “Şiire dâir her meseleyle uğraşan bir bilim dalıdır” şeklinde tanımlamasına karşın ne pozitif ne de normatif bir bilim dalı olarak görmemiş ama sistemli çalışmalarla poetikanın bilim dalı olma yolunda ilerlediğini ifade etmiştir.<sup>1</sup>

Kimi şairler, eserlerinin giriş kısımlarında poetikalarını okuyucusuna duyurmaya, onlara bu konuda kendilerince bilgi vermeye, dolayısıyla şiirlerini okurken verdikleri bilgiler doğrultusunda eserlerinin anlaşılmasını sağlamaya çalışırlar. Ne amaçla şiir yazdığını ya da şiirinin ne amaca hizmet ettiğini anlatma gayretine girerler. Bir bakıma yukarıda sıralanan sorular, şair tarafından kendi sanat anlayışı doğrultusunda cevaplanmaya, açıklanmaya çalışılır. Şairin burada verdiği cevaplar aynı zamanda şairin bağlı bulunduğu akımı, sanat anlayışını da ortaya koymaktadır.

Fuzûlî, Ali Şîr Nevaî, Ahmed Paşa, Necati Beg vb. divan şairleri, divanlarının mukaddime (dibace) kısımlarında poetikalarını doğrudan veya dolaylı olarak okuyucuya anlatmışlardır. Necip Fazıl, Orhan Veli, Ahmet Haşim gibi yakın dönem şairleri de eserlerinin giriş kısımlarında veya müstakil bazı başka eserlerinde ya da yazdıkları makalelerinde poetikalarını ortaya koymuşlardır. Şeyh Gâlib de Hüsn ü Aşk mesnevisinde bazı bölüm ve satır aralarında hem şiir ve sanat anlayışını hem de bağlı bulunduğu Sebk-i Hindî akımının özelliklerini yansıtmaya çalışmıştır.

Şeyh Gâlib, 18. yüzyılda Sebk-i Hindî akımının en önemli temsilcisidir. Mevlevî bir şair olarak tanınır. Mevlânâ ve Mesnevi, Şeyh Gâlib'in şiir anlayışını büyük ölçüde etkilemiştir. Kendi ifadesiyle, ilhamını Mevlânâ'dan ve onun eseri Mesnevî'den almıştır. Şeyh Gâlib'in bu özellikleri Hüsn ü Aşk'ta da görülmektedir. Eserde Hz. Peygamber'in övgüsü ve Miraç hadisesinin anlatılmasının ardından Mevlânâ'nın methi gelmektedir. Mevlânâ ve Mesnevi'ye yönelik övücü sözler kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitler ve beyitlerin düz yazılarında bu durum daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

<sup>1</sup> M. Orhan Okay, **Poetika Dersleri**, Hece Yayınları, 2. baskı, Ankara 2005, s 19.

*İsm olmadı bir kitâba el-ân*

*Sevr et şerefin ki mağz-ı Kur'ân (145. beyit)<sup>2</sup>*

“(Onun Mesnevisi'nin) üstünlüğüne bak ki, şimdiye kadar ondan başka hiçbir kitaba Kur'an'ın özü ismi verilmemiştir.”

*Ebyât-ı şerîfi âyet âyet*

*Esrâr-ı şerîat ü hakikat*

*Rûşen sühanı çerâğ-ı ma'nâ*

*Her noktası şeb-çerâğ-ı ma'nâ (149, 150)*

“Değeri yüksek beyitleri, Kur'an ayetleri gibi şeriat ve hakikat sırları (taşımakta)...”

“Pırıltılı sözleri, mana gecesinin mumu; her noktası, mana âlemini aydınlatan bir şebçerağ taşıdır.”

Bu beyitler ile Şeyh Gâlib, şiirde manaya önem verdiğini, Mesnevi'den ve Sebki Hindî akımından etkilendiğini ve yararlandığını sezdirmeye çalışmış, bir bakıma şiirin, Mevlana'nın Mesnevisi'nin özelliklerine sahip olması gerektiğini vurgulamıştır. Eserin sonlarına doğru “Fahriyye-i Şâirâne” kısmında daha da ileri giderek;

*Esrârını Mesnevî'den aldım*

*Çaldım velî mirî malı çaldım*

*Fehm etmeğe sen de himmet eyle*

*Ol gevheri bul da sirkat eyle*

*În dem ki zi şâirî eser nîst*

*Sultân-ı sühan menem dîger nîst*

*Bî minnet ü üstâd-ı ta'lîm*

*Ser-nâme-i tab'ım etdi tanzîm (2020, 2021, 2023, 2028)*

“(Hüsn ü Aşk'ı kaleme alırken) sırlarını (Mevlânâ'nın) Mesnevî'sinden aldım; evet çaldım ama, mirî malı çaldım.”

“(Gücün yetiyorsa) sen de onu anlamaya çalış; o hazineyi bul ve inciye sen de çaliver!”

“Bu zamanda şairlikten hiç eser yok; söz sultanı benim, başkası değil...”

“ Ben daha derse ve hocaya ihtiyaç duymadan, (Mesnevî) şairlik tabiatımın kitabının başlığını düzenlemişti bile.”

beyitleriyle söz sultanı olduğunu, bu eserin sırlarını Mevlânâ'nın Mesnevî'sinden aldığını, şairliğini Mevlânâ'nın feyiz ve ilhamına borçlu olduğunu da ifade etmekten çekinmemiştir. M. Kaya Bilgegil bu konuda şunları söylemektedir: “Galip, neyi Mesnevî'den aldı? Öyle sanıyorum ki, tasavvuf âdâbını ve şiir terbiyesini. Mevlânâ'ya çok bağlı olan bu genç şair; eserini Hünkâr'ının

<sup>2</sup> Şeyh Galip, *Hüsn ü Aşk Metin, Düz Yazıya Çeviri Notlar ve Açıklamalar*, Haz.: Muhammet Nur Doğan, Yelkenli Yayınevi, 5. Baskı, İstanbul 2008.

Makalede yer alan diğer beyit ve beyitlerin düz yazı şekilleri bu eserden alınmıştır.

### Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*  
Volume 8/ 13 Fall 2013



himmetine bağlamış olmalıdır. Hüsn ü Aşk'ı onun feyzi ile meydâna getirdiğine kânidir. *Esrârını Mesnevî'den aldım* demesi, kitabın tamâmen tasavvufî özüne âit olmalıdır. Yoksa bu zarîf, dantelâlı, lâfızlar âbidesi, son derece şahsîdir. *Çaldım velî mirî malı çaldım* sözü; kolay, hâzır bir kafiyeyle teslim oluşunun neticesidir.”<sup>3</sup> Aslında Şeyh Gâlib, çok değerli bir şeyi çalan bir hırsızın övüncüyle, “yapabiliyorsanız siz de yapın” diyerek buna nail olmanın zorluğunu da vurgulamış olmaktadır.

Şairlik yönünün ortaya çıkmasında ve eserlerinin oluşumunda Mevlânâ'nın etkisini belirttikten sonra Şeyh Gâlib'in şiir ve şaire yönelik düşüncelerini mesnevisinden hareketle vermeye çalışalım.

Şeyh Gâlib'in Sebk-i Hindî akımının bir temsilcisi olduğunu yukarıda ifade etmiştik. Demek ki şiir anlayışında bu akımın izlerini aramamız gerekmektedir. Acaba bu mesnevisinde, “bu akımın hangi özelliklerini uygulamaya çalışmış” sorusuna yanıt aramadan önce Sebk-i Hindî akımının özelliklerini kısaca vermemiz uygun olacaktır. Sebk-i Hindî şairlerinde anlam ön plandadır. Sözden ziyade anlama önem verilmiş az sözle çok şey anlatılmaya çalışılmıştır. Hayal unsurları çok fazla kullanılmıştır. Hayaller çok renkli ve canlıdır; hep soyut kavramlar üzerine kurulmuştur. Şiirde ıstırap önemli bir unsurdur. Yeni mazmunların aranıp bulunması ve şiirde kullanılması en önemli hususlardan biridir. Şairler, şiirlerini yazarken yetişkin, ileri derecede bilgi ve kültür sahibi bir okuyucu kitlesine seslendiği bilinciyle hareket ederler. Şiirde sıradanlığı kabullenmezler. kullandıkları kelimeler ince, ahenkli ve derin anlamları, renkli hayalleri anlatmaya uygun gelecek kelimelerdir. Bu nedenle soyut anlamlı kelimelere daha fazla yer vermişlerdir. Arapça ve Farşça kelime kullanımı daha da fazlalaşmıştır. Üstelik bunlar uzun zincirleme tamlamalarla birleştirilmiştir.<sup>4</sup>

Özelliklerini vermeye çalıştığımız Sebk-i Hindî akımı, Şeyh Gâlib'in şiir ve sanat anlayışını oluşturan ikinci temel unsurdur. Şeyh Gâlib, mesnevisinin “Sebeb-i Telif” kısmında Nâbî ve temsilcisi olduğu Hikemi tarza eleştiriler yöneltmiştir. Bu bölümde; şair ve sanatkarlardan meydana gelen bir mecliste Nâbî ve Hayrâbâd'ın aşırılığa kaçılarak övgüsünün yapılması üzerine Şeyh Gâlib 185. beyitten itibaren Nâbî'yi tenkit etmektedir.

*Manzûme-i Fârisî-veş ebyât  
Bi'l-cümle tetâbü-ı izâfât*

*İnşâya verir eğerçi ziyet  
Türkî söz içinde ayn-ı sıklet*

*Mebnâ-yı binâ-yı Hayrâbâd  
Bir hayırsızın kemâlin irâd*

*El-hak çalıp alma kıssadır ol  
Hırsızlara hayli hissedir ol (189, 190, 207, 208)*

“Baştan başa zincirleme tamlamalarla yazılmış, Farşça manzumelere benzeyen beyitler her ne kadar yazıya süs verirse de, Türkçe söz içerisinde ağırlıktan başka bir şey değildir.”

<sup>3</sup> M. Kaya Bilgegil, “Hüsn ü Aşk'a Dair”, *Hüsn ü Aşk*, Haz.: Orhan Okay – Hüseyin Ayan, Dergah Yay. 2. Baskı, İstanbul 1992.

<sup>4</sup> Haluk İpekten, “*Nâilî Hayatı Sanatı Eserleri*”, Akçağ Yay., 6. baskı, Ankara 2011, s. 67-95.

“Hayrâbâd'ın binasının temeli, hayırsız bir insanın olgunluğunu dile getirme üzerine kurulmuştur.”

“Doğrusu, çalıp çırpma bir hikâyedir; içinde hırsızlar için bir hayli hisse vardır.”

Bu eleştirilerin ardından, kendine ve şairliğine yönelik övgülere başlamaktadır. Bu övgülere geçmeden önce yukarıdaki ilk iki beyitte Nâbî'ye yönelttiği eleştiri konusunun kendi şiirlerinde de bulunduğunu dile getirmek durumundayız. Şeyh Gâlib, Nâbî'yi uzun zincirleme tamlamalarla şiir yazdığı için eleştirirken, kendisi de Sebki Hindî akımının bir özelliği olan uzun zincirleme tamlamaları sıkça kullanmıştır. Bir bakıma kendisiyle çelişmiş, bu düşüncesini çok az şiirinde uygulayabilmiştir. 212. beyitten itibaren kendi sanat anlayışını dile getirmeye başlamıştır. Şeyh Gâlib kendisinin yüksek perdeden konuştuğunu, halkın beğenisinin kendisi için bir felaket olduğunu ifade ederek sade yazan kişinin hayallerinin kısırlaşaacağını ve dilinin de manaca fakirleşeceğini ileri sürmektedir.

*Merd ana denir ki aç a nev râh  
Erbâb-ı vukûfî ede âgâh*

*Olmaya sözi bedîhî-i tâm  
Ede niçe tecrübeyle itmâm*

*Ammâ kime eyleyim bunu fâş  
Ben dahi bileydim ol kadar kâş*

*Efvâha sözüm olaydı dem-sâz  
Lâzım mı idi felekde pervâz*

*Veh veh bu ne şevke etdim izhâr  
Sad tevbe vü sad hezâr inkâr*

*Bir ehl-i sühan ki ede tahsîn  
Bin çarh deger o beyt-i rengîn*

*Dâim bunu der ki elde hâme  
Âfet bana i'tibâr-ı amme*

*Çün kârî himâyet eylemekdir  
İfhâma riâyet eylemekdir*

*Elbette olup füsürde-hâtır  
Ma'nâdan olur zebânî kâsır (212-220)*

“Adam ona denir ki, sanat ve edebiyattan anlayanlara yepyeni ufuklar açsın; sözü, aklına geldiği gibi değil de, onu nice tecrübelerle olgunlaştırdıktan sonra söylesin. Amma ben bunu kime anlatayım? Keşke ben de o kadar (basit ve yalın söylemeyi becerebilseydim! Sözüm insanların ağızları ile sırdaş olsaydı, bu kadar yüksek perdeden konuşmama gerek kalır mıydı? Eyvah, eyvah! Niye bu kadar şikâyetle bulundum? Yüzlerce kere tevbe ediyorum, yüzbinlerce kere sözümü geri alıyorum! Şiirden anlayan birinin takdir ettiği güzel ve renkli bir beyit bin dünyaya bedeldir. Elimdeki kalem her zaman bana şöyle der: Halkın beğenisi benim için bir felâkettir. (Adamın) işi

### Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic  
Volume 8/ 13 Fall 2013



gücü insanların zihinlerini yormamaya çalışmak ve herkesin anlayabileceği sözler söylemek olunca, elbette hayâli kısırlaşır ve dili de manaca fakirleşir.”

Şeyh Gâlib, bu beyitlerde sanatı halkın seviyesine indirmek yerine daha üst seviyelere çıkarmak gayesindedir. Şiirin, şirden anlayanlar için yazılacağını ve mutlaka bir sanat gayesi gütmesi gerektiğini vurguluyor. Yani sanat sanat içindir görüşü hâkimdir. Şiirde bir derinlik, olgunluk olmalıdır. Ona göre şiir, zevki okşayan bir sanattır.

*Gencûr-ı cevâhir-i sanâyi'*

*Ol san'atı yok ki zevke raci'(230)*

“(Nâbî sadece) sanat mücevherlerinin bir bekçisidir; onun zevki okşayan bir sanatı yoktur.”

Eserin kahramanlarından birinin adının Sühan oluşu da dikkat çekicidir. “Der Menkabet-i Sühan Ki Hân-sâlâr-ı Nüzhet-gâh-ı Ma'nâst” başlıklı bölümde Sühan’ın tasviri yapılmakta ve vasıfları anlatılmaktadır. Bir bakıma, “söz” manasına gelen Sühan’ın tasviri yapılırken aynı zamanda sözün öneminden, ezeli ve ebedi oluşundan ve nelere kadir olduğundan bahsedilmektedir. Özellikle 687. beyitte Sühan’ın (sözün) yüce bir kişiliğe sahip olduğu ve hayatının dünyadan daha eski olduğu vurgulanmak istenmiştir.<sup>5</sup> Muhammet Nur Doğan, bu beyitle ilgili şu dipnotu düşmüştür: “Sühan kelime anlamı olarak, söz (şiir) demektir. Sühan, Hüsn ü Aşk’ın başlıca kahramanlarından biri olarak eserin başından sonuna kadar yer alır ve sözün hem hakikî ve hem de tasavvufî-mecazî anlamını birlikte temsil eden bir rol üstlenir. Sühan’ın eserde oynadığı bu rol, Hüsn ü Aşk’ın tasavvufî (sembolik) bir eser olmasının yanında, poetik bir roman, sözün, şiirin ve edebiyatın hikâyesi olduğu gerçeğini de gözler önüne serer. Beyitte söz’ün ilk yaratılan şey olduğu inancına ve sözün kudretine işaret ediliyor.”<sup>6</sup>

Şeyh Gâlib bu kısımda Sühan’a yönelik “Bir istese, topsuz tüfeksiz, barışı öne çıkarır; savaşın yolunu keserdi. Lütfedince de ölüm ile hayatı birbirine can ile canan yapardı. Kimi zaman dev olurdu, kimi zaman peri; bazen denizde yüzen balık olurdu, bazen de karada yaşayan hayvan. Şaşırılmışlara yol gösterici Hızır; kimsesizlere padişah olurdu. Kâh âlim olurdu, kâh şair; kimi zahit olarak görünürdü; kimi büyücü... Kederlileri sevince boğar; akli başında insanları sarhoş ederdi Zekâsının derecesini anlatmaya imkân yoktur; öyle manaları var ki, hiç kimse bilemez.”<sup>7</sup> gibi övgü dolu sözler sıraladıktan sonra;

*Şân-ı Sühan'a bu pâye dündür*

*Evsâfi dürûğdan füzûndur (707)*

“Bütün bu mertebeler Sühan’ın şanına göre pek aşağıdır; onun vasıfları (böyle) geçici (övgülerden) münezzehtir” beytiyle söz ve şiirin anlatılmayacağını ve onların, geçici övgülerden münezzehe olduğunu vurgulamıştır.

<sup>5</sup> Nitekim neredeyse Şeyh Galip’i doğrularcasına, Yuhanna İncili’nin ilk ayeti “Önce söz vardı.” cümlesidir. (Erol Göka, Abdullah Topçuoğlu, Yasin Aktay, **Önce Söz Vardı Yorumamacılık Üzerine Bir Deneme**, Vadi Yay., Ankara 1996, s. 10.)

Bu ifade, sözün her şeyden daha eski olduğunu, varlık aleminin ve fiillerin daha sonra olduğunu ifade etmektedir. Kuran’da geçen “*Ve (Allah) Âdem’e isimlerin hepsini öğretti.*” ayeti de bir bakıma aynı doğrultudadır. (Bakara Suresi, Ayet: 31) Çünkü, isimler Âdem’e cennette öğretilmiştir. Yani yeryüzünde henüz insan yoktur. Dolayısıyla “isimler”in varlığı yani “söz”ün varlığı insandan daha eskidir.

<sup>6</sup> Muhammet Nur Doğan, a.g.e. s. 157

<sup>7</sup> Muhammet Nur Doğan, a.g.e. s. 159



“Mebâhis-i Dîger” ve “Zümre-i Âhar” başlıklı kısımlarda Şeyh Gâlib yine şiirden anlamayanları eleştirmeye devam eder. Bu eleştirilerin temel noktası, yeni mazmunları yok sayarak şiiri çürütmek istemeleri ve kabiliyetsiz kişilerin kendilerini şair olarak görmeleridir. Fuzûlî de divanının mukaddimesinde bu kişileri eleştirmiş hatta onlara beddua etmekten kendini alıkoyamamıştır. Şeyh Gâlib de bu kişileri;

*Birbirine satmak için eş'âr  
Mazmûn-ı nevi ederler inkâr*

*Mecmûacık elde hokka belde  
Dükkân u sokakda her mahalde*

*Dîger müteşâirân-ı küttâb  
Kim ekseri hâcegân-ı küttâb*

*Kerrâke-i sûf-pür-mübâhât  
Mevc-âver-i bahr-ı istilâhât*

*Şehrîlerimizde ba'zı yârân  
Semt-i hünere olur şitâbân*

*Tahsîli ıfık Torânîdendir  
Nakli işi revânîdendir*

*Manend-i meges biraz erâcîf  
İster ede şehd-i nazmı tezyîf*

*Ya'nî ki kelâm-ı tâze-mazmûn  
Nâ-yâb ola hemçü tab'-ı mevzûn (723,724, 727,728, 735-738)*

“(Bunlar) birbirlerine şiir satmak için yeni mazmunları, el değmemiş anlamları inkâr ederler; Ellerinde mecmuacıkları, bellerinde hokkaları, dükkân dükkân, sokak sokak gezip dolaşırlar... Bir de kâtipler arasında şair geçinenler vardır ki, bunlar ekserî kâtiplerin hocalarıdır. İnce yünden kerrâkeleri övüngenlik havası ile şişmiş bir hâlde, terimler denizinin dalgaları arasında sallanır dururlar. İstanbul'un kibarlarından olup sanat ve hüner semtine doğru koşan bazı dostlar da vardır ki; Bu gibiler tahsillerini ıfık (derviş) Turânîden yapmışlar; edindikleri malumatı ise kulaktan dolma bilgi sahiplerinden almışlardır. Yalan yanlış sözlerle, sinek gibi, şiir balını çürütmek isterler. Yani (dilerler ki), düzgün şair tabiatı gibi, yeni mazmunlarla dolu söz de yok olup gitsin.” beyitleriyle tenkit etmiştir.

Şeyh Gâlib, şairlerin hep taklitçi, işlerinin ise hırsızlıktan ibaret olduğuna dair eleştirilere karşı çıkararak kendisinin, şiirini yazarken yeni mazmunları, el değmemiş anlamları kullandığını iddia etmiştir. Zaten o, şiirin de yeni mazmunlar ile yeniden hayat bulacağı kanaatindedir. Şeyh Gâlib'te “sözü feyizlendiren ve bereketlendirenin yüce Tanrı olduğu” düşüncesi hâkimdir. Bu nedenle yeni yeni olayların vücûda gelmesinin yeni mazmunların doğuşuna vesile olacağına dair hüküm çıkarmıştır.

*Feyyâz-ı sühan Cenâb-ı Hak'dır  
İnsân bu atâya müstahakdır*

### Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic  
Volume 8/ 13 Fall 2013



*Ez-cümle teceddüd-i havâdis  
Mazmûn-ı neve degil mi bâis (748, 754)*

“Sözü de feyizlendiren ve bereketlendiren, yüce Tanrı’dır. Çünkü insan bu bağışı hak etmiştir.”

“Özetle yeni yeni olayların vücuda gelmesi yeni yeni mazmunların doğuşuna sebep olmaz mı?”

“Der Lüzûm-ı Sühan” kısmında Şeyh Gâlib, Kur’an-ı Kerim’in söz söyleme özelliğini, fesahati içinde barındırdığını ve böylece Kur’an’ın bu özelliğinin yolunu şaşırılmış topluluğu acze düşürdüğünü dile getirmiştir. Kendi şiirinin de estetik ve fesahat yönünden güçlü olduğunu söylemiştir. Şairleri, Kur’an’ın bu yönünü devam ettiren, temsilcileri olarak görmüştür. Kur’an-ı Kerim’in fesahat yönünün insanları acze düşürmesinden hareketle kendisinin şairlik yönünün de hasımlarını susturacağı sonucuna ulaşmıştır. Bu meydan okuma tavrı “Fahriyye-i Şâirâne” kısmında da tekrarlanmıştır.

*İ’câz ile cem’ olup fesâhet  
Verdi füsahâ-yı kavme dehşet*

*Âciz kala tâ o kavm-i güm-râh  
Teklîf-i nazîre etdi Allâh*

*Ger şi’r ü fesâhet olsa nâ-yâb  
Kur’an’ın olur bu fazlı güm-yâb*

*Ger kalmasa şâir-i sühan-dân  
Bürhân-ı Hudâ bulurdu noksân*

*Ta’cîz için etdi gerçi me’mûr  
Bî-kudret olur mı sarf-ı maddûr*

*Bürhân ile hasmım etdim iskât  
Kur’ân ile tab’ım etdim isbât (759, 760, 763-766)*

“(O kitapta) mucizevî söz söyleme özelliği ile fesâhat (uzdillilik) bir araya gelip kavmin en güzel şiir söyleyenlerini dehşete sürükledi. Allah, yolunu şaşırılmış o topluluğu acze düşürmek için onlara (Kur’an’ın) bir benzerini söylemeleri hususunda meydan okudu. .... Eğer şiir ve fesâhat (uzdillilik) yok olsa, Kur’an’ın üstünlüğü ortadan kalkar. Eğer güzel sözden anlayan şairler bulunmasa, Allah’ın en büyük delili noksan kalırdı. Her ne kadar (Allah, inanmayanları) acze düşürmek için bizleri görevlendirdi ise de, bu iş için çaba göstermek hiç kudretsiz olur mu? İşte ben de Kur’an-ı Kerim ile kabiliyetimi ispat edip, (şiirim) delili ile hasımlarımı susturdum.”

“Der Beyân-ı Mâhiyyet-i Şâiri” kısmında Şeyh Gâlib, şairin vasıflarının ne olduğunu ve ne olması gerektiğini vurgularken bir yandan da sanat eleştirisi yapar. Kendi sanat anlayışını ve şairliğini över. Bu kısımda daha önce de ima ettiği yeni mazmunlarla, kimsenin aklına gelmemiş hayallerle, yepyeni anlamlarla yüklü şiir yazmanın gerekliliğini vurgular. Eserinde de bunları uyguladığını dile getirir.

*Şâir deme ehl-i dil demektir  
Hôş-meşreb ü mu’tedil demektir*

### Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic  
Volume 8/13 Fall 2013





Şâirlige sûz ü derd lâzım  
Endûh u belâ olur mülâzım

Her-râhda eyleyip tekâpû  
Şâhin-i hayâli ala âhû

Açılsa mebâhis-i maârif  
Kikli ola hasb-i hâle vâkıf

Deryâ-yı şarâb-ı fikre dalsın  
Anı göreyim ki gevher alsın

Gevher dediğim degildir ol söz  
Kim bir yere gelmiş ola kaş göz

Mânende-i mâkiyân-ı garrâ  
Yek beyzâ hezâr fahr ü da'vâ

Ekser Arabiyy ü nâdir elfâz  
Bi'l-cümle gılâz ü aglâz

Bir şâir-i rind-i pâk-meşreb  
Dedi bu sözi makâma enseb

Hâyîde edâya sunma kim el  
Bir kerre dahi demişler evvel

Çün şîve-i nâza mâiliz biz  
Bir tâze-edâya kâiliz biz

Yoksa ne nezâket ü ne mazmûn  
Da'vâ-yı fazîlet ile meşhûn (773, 776, 778-784, 789-792)

“Şair demek, gönül ehli olmak demektir; iyi huylu ve yumuşak tabiat sahibi olmak demektir. Şairlik için yanıp yakılma ve dert gerekir; dert ve belâ onun ayrılmaz parçasıdır. Hayâlinin şahini her yolda her bayırda uçar durur ve (şair ve mana) ceylanını avlayıverir. (Şair ona denir ki), düşünce şarabının denizine dalsın da, göreyim onu, (eşsiz söz) incileri çıkarsın. Benim inci dediğim, kaş ve göz kelimelerinin bir araya geldiği söz değildir. (Bu süslü ve içi boş kelimeleri bir araya getirerek şiir yazdığını zannedenler), bir yumurta yumurtlamak için kıyametler kopartan şamatacı tavuklar gibidirler. (Bunların şiirlerinde kullandıkları) çoğu Arapça ve anlamı bilinmeyen kelimeler, baştanbaşa kaba ve ağır sözlere... Temiz meşrepli rind bir şair bu duruma uygun olarak şu sözü söylemiştir: (Ağızdan ağza geçerek) çiğnenmiş edaya ve önceden defalarca söylenmiş söze tenezzül etme!. Nazlı (ince, nazik) bir üslûba düşkün olduğumuz için, ancak taze eda ile söylenmiş söze razı oluruz. Yoksa ne naziklik ve ne de mazmun (gemisini) üstünlük davası (yükü) ile doldurmak mümkün olmaz.”

“Der Sıfat-ı Kal'a-ı Zâtü's-suver” isimli bölümde kalenin tasviri yapılırken kalenin ince işlenmiş nakışlarının, şair Şevket'in hayâli kadar nazik olduğu zikredilmiştir. Şevket-i Buharî, ince hayâlleri ile meşhur olmuş, Sebki Hindî akımının temsilcisi bir şairdir. Bunun dışında Firdevsî, Hüsrev ve Nizamî güzel söz söylemede yüksek mertebelere yükselmiş şairler olarak zikredilmiştir.

### Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic  
Volume 8/ 13 Fall 2013



Ayrıca Hüsn ü Aşk'ın kurgusunda Fuzûlî'nin Leylâ vü Mecnûn mesnevisinin ne kadar etkili olduğu da görülmektedir.

Şeyh Gâlib'in; şiir, şair ve söz için kullandığı belli başlı sıfat, benzetme ve tabirleri şöyle sıralayabiliriz: hûş-meşreb, şâhin-i hayâlî, şîve-i nâz, tâze-edâ, hikmet-i beyân, sultân-ı sühan, beyt-i rengîn, kumaş-ı Evren, gevher, şeb-çerâğ-ı ma'nâ, hâme, kilk, gevher-i kelâm, suhan-senc, resm-i nev, fânûs-ı hayâl, dürr-i galtân, tâze mazmûn, mazmûn-ı nev.

Şeyh Gâlib ayrıca, kendi şiirini kumaş-ı Evren(g)e benzetmektedir. Nâbî'nin şiirini ise Halep bezi ile özdeşleştirmektedir. Bu iki kelimeyi sembolik olarak kullanarak "Evren kumaşı"nı, Sebk-i Hindî akımına, Halep bezini de Nâbî'nin takip ettiği klâsik üslûba karşılık gelecek şekilde eserinde kullanmıştır. Böylece Hüsn ü Aşk'ın Hayrâbâd'dan geri kalmadığını; hatta üstün olduğunu anlatmak istemiştir.<sup>8</sup>

Sonuç olarak; Hüsn ü Aşk, sembolik-tasavvufî bir eser olmasının yanı sıra, içindeki bazı başlıklar ve kurgusundaki soyut anlatımların, ince hayallerin, yeni mazmûnların sıkça kullanılması vesilesiyle Şeyh Gâlib'in sanat ve şiir anlayışına yönelik bazı tespitlerde bulunulmasına imkan sağlamıştır. Muhammet Nur Doğan'ın bu konudaki tespiti bütün bunların bir özeti gibidir. "Hüsn ü Aşk, bir açıdan bakıldığında, devrin (hattâ devirlerin) modern bir masalı gibidir. Başka bir açıdan bakıldığında da, sanki poetik bir romandır. "Sühan (söz)", "mana mesiresi", "feyiz havuzu", "edep mektebi", "Hüsn (güzellik)", "Aşk" gibi şahıs ve yer isimleri kadrosu, ayrıca eserde yer alan "Der Vücûd-ı Sühan", "Der Lüzûm-ı Sühan", "Der Umûm-ı Lüzûm", "Der Beyân-ı Mâhiyyet-i Şâirî" başlıklı müstakil bölümler hep şiiri, sözü, edebiyatı, lâfız ve mana münasebetlerini, güzel şiirin kalpte ortaya çıkışını, şiirin doğuşuna sebep olan aşk-meşk ilişkisini, şairin kutsal kimliğini, sözün, anlamın üstün değerini hatırlatmakta ve bütün bu hususların bir arada mütalâası, insanda sanki Şeyh Gâlib'in Hüsn ü Aşk'ta bir taraftan da fantastik ve sembolik çerçeve içinde şiirin macerasını anlatmak istediği intibahı uyandırmaktadır."<sup>9</sup>

Şeyh Gâlib'in gerek şiir sanatı ve şairlik için ve gerekse kendi şiiri için söyledikleri aynı zamanda onun poetikasını ortaya koymaktadır. Buradan yola çıkarak Şeyh Gâlib'in poetikasını maddeler halinde şöyle gösterebiliriz.

1. Şeyh Gâlib'in şiir anlayışının oluşmasında Mevlanâ'nın ve eseri olan Mesnevi'nin etkisi çoktur. Şeyh Gâlib de Hüsn ü Aşk mesnevisinin bir çok yerinde bu duruma dikkat çekmiştir.
2. Şiirde mananın ön planda olması gerektiğini vurgulayan ve şiirlerinde böyle bir yol çizen Sebk-i Hindî akımı şairleri gibi Şeyh Gâlib de bu eserde bu konu üzerinde önemle durmuştur.
3. Halk tarafından anlaşılmasını kendisi için felaket olarak gören Şeyh Gâlib sanat sanat içindir görüşünü benimsemiştir.
4. İnce ve zarif bir üslûba uygun hareket ettiğinden taze eda ile söylenmiş sözlere razı olan bir şair kimliğini kendine uygun görmüştür.

Sonuç olarak bir şairin poetikasını belirlemenin en doğru yollarından biri onun eserini iyi analiz etmekten geçmektedir. Hüsn ü Aşk mesnevisi de Şeyh Gâlib'in poetikasını tespit etme açısından önemlidir. Eserlerinden hareketle şairlerin şiir anlayışları tespit edilirse şiirlerinde vermek istedikleri anlam ve duygu yoğunluğuna daha iyi nüfuz edilebilir.

<sup>8</sup> Muhammet Nur Doğan, a.g.e. s. 65

<sup>9</sup> Muhammet Nur Doğan, a.g.e. s. 16

---

**KAYNAKÇA**

- BİLGEGİL, M. Kaya, "Hüsn ü Aşk'a Dair", **Hüsn ü Aşk**, Haz.: Orhan Okay – Hüseyin Ayan, Dergah Yay. 2. Baskı, İstanbul 1992.
- DOĞAN, Muhammet Nur, **Şeyh Galib Hüsn ü Aşk Metin, Düz Yazıya Çeviri Notlar ve Açıklamalar**, Yelkenli Yayınevi, 5. Baskı, İstanbul 2008.
- GÖKA, Erol, TOPÇUOĞLU, Abdullah, AKTAY, Yasin, **Önce Söz Vardı Yorumsamacılık Üzerine Bir Deneme**, Vadi Yay., Ankara 1996.
- İPEKTEN, Haluk, "Nâilî Hayatı Sanatı Eserleri", Akçağ Yay., 6. baskı, Ankara 2011.
- KAPLAN, Mahmut, "Şeyh Galib'in Şiir Anlayışı", Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 2/4 Fall 2007, s. 455-465.
- OKAY, M. Orhan, **Poetika Dersleri**, Hece Yayınları, 2. baskı, Ankara 2005.

---

**Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic  
Volume 8/ 13 Fall 2013*

